

ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Красовська О.О.

викладач Рівненського економіко-гуманітарного інституту

Сучасні соціально-економічні, політичні та історико-культурні процеси, що відбуваються у житті нашої країни, зумовлені розбудовою української державності, турботою про її майбутнє. Побудова здорового громадянського суспільства - справа нелегка. Здійснити усі перетворення неможливо без змін самої людини, її внутрішнього світу. Адже існує пряма залежність між державою та людиною. Якій нову державу як захисника соціальних інтересів громадян можуть створити тільки свідомі патріоти-громадяни. Створити та зміцнити суверенну демократичну державу можуть лише глибоко духовні громадяни, які люблять свою Батьківщину, народ і готові служити їх інтересам. Отже, стабільність і могутність держави залежить від свідомості її громадян.

Проблема виховання свідомого громадянина особливо гостро постала зараз, коли наша держава щойно створилася і завойовує авторитет світового співтовариства, утверджується і прагне міцно стати на ноги. Відродження національної освіти в суверенній Україні, культурно-історичних цінностей нашого народу, його традицій, звичаїв, глибоке осмислення взаємозв'язків національного і загальнолюдського, відмова від догматичної ідеології минулого спричинили складні зміни в свідомості окремих особистостей та цілого народу. Саме в цей час набирає особливої актуальності формування громадянської самосвідомості молоді.

Процес виховання громадянської самосвідомості - важлива проблема сучасної педагогічної науки і практики, що потребує всебічного і уважного вивчення, особливо у старшому шкільному віці. Вона перебуває у тісному взаємозв'язку з формуванням світогляду, пізнавальних інтересів, активності і позитивного ставлення до навчання, розвитком власних патріотичних переконань старшокласників, умінням відстояти їх у будь-якій життєвій ситуації.

Актуальність опрацювання та обґрунтування педагогічних засад виховання громадянської самосвідомості старшокласників у навчально-виховному процесі сучасної школи зумовлена розбудовою демократичної держави і подоланням недоліків системи громадянського виховання учнівської молоді. Аналіз опублікованих праць з проблем виховання свідомих громадян України свідчить, по-перше, про недостатню кількість соціально-педагогічних досліджень з цього напрямку,

по-друге, про переосмислення джерел, методів і засобів громадянського виховання учнівської молоді, про необхідність створення стрункої системи у цій галузі виховання, визначення його суті, цілей і завдань, обґрунтування ефективних принципів, методів і засобів роботи. Методологічною основою нової системи громадянського виховання повинні стати Конституція України, закони "Про громадянство України", "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст.).

Важливі стратегічні завдання та шляхи реформування національної системи освіти і виховання визначено в такому важливому документі, як Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст.). Головна мета виховання вбачається у набутті молодшим поколінням соціального досвіду, успадкуванні духовних надбань українського народу; досягненні високої культури міжнаціональних взаємин, формуванні у молоді (незалежно від національності) особистісних рис громадянина України. Одним із шляхів реформування змісту освіти і виховання є прилучення школярів до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української та світової культури, вивчення етнічної історії українців та інших народів нашої держави.

Національна культура, народне мистецтво, на наш погляд, є невичерпним джерелом для виховання підростаючого покоління. Народне мистецтво має унікальні можливості впливу на особистість та формування у неї необхідних рис громадянина України. Завдяки символічній, образній мові нашого мистецтва ми пізнаємо історію, світогляд, моральні цінності наших предків, їх героїчну боротьбу за незалежність нашої держави.

Вікові особливості старшокласників сприяють сприйняттю національних та громадянських цінностей, загальнолюдських ідеалів та чеснот, моральних правил, традицій та звичаїв саме через емоційно-почуттєву сферу. Вплив мистецтва є тим зовнішнім каталізатором, який викликає позитивні емоційні реакції, полегшує і прискорює засвоєння цінностей сучасного українського виховання, що втілені в національній та світовій культурі.

Громадянська самосвідомість - це досить складне утворення психіки особистості. Визначимо її як складний процес усвідомлення своєї громадянської сутності, оцінювання себе як патріота незалежної України, що проявляється в соціально значущій діяльності, спрямованій на розвиток Батьківщини. Її компонентну структуру ми спробували зобразити в

вигляді піраміди, що складається з трьох нашарувань, які взаємопов'язані між собою.

Основа піраміди - це процес пізнання особистістю себе в складній системі громадських зв'язків. На даному етапі відбувається формування світогляду громадянина України. Його основу складають культурно-історичні знання - система провідних ідей, ідеалів, духовних цінностей. Вони формуються шляхом пізнання родоводу, засвоєння національних цінностей, традицій, звичаїв; усвідомлення становлення держави, етносу, історії народу; вивчення національних пріоритетів в галузях культури, освіти і виховання, науки; засвоєння ідеалів громадянського суспільства та правил міжнародного співіснування.

Емоційне переживання громадянських цінностей завжди ставить особистість у позицію морально-громадянського вибору. Душевний стан, викликаний цим переживанням, може суттєво вплинути на діяльність, поведінку, вчинки ЛЮДИНИ. Тому наступним

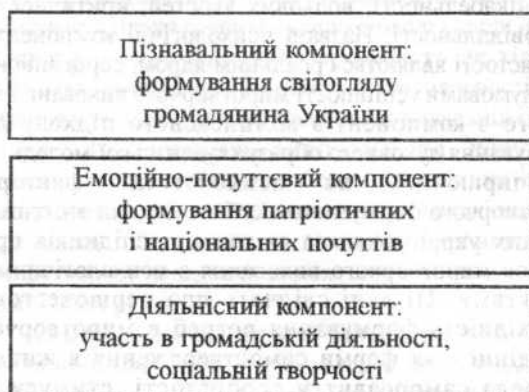
етапом на шляху становлення громадянської самосвідомості є формування емоційно-почуттєвої сфери особистості. Найважливішими в цій царині нам видаються патріотичні почуття, в яких відбивається ставлення українського громадянина до держави, її життєдіяльності і розвитку. До цих почуттів входять: повага до рідної історії та культури, відповідальність перед законом, любов до природи та материнської мови, прагнення приносити користь рідній Батьківщині.

Виховання громадянської самосвідомості - педагогічно керований процес. Разом з тим, він передбачає творчу участь школяра, яка формується, якщо в школі цілеспрямовано створюється ситуація, що спонукає до самовдосконалення, самостійної творчої діяльності, соціалізації старшокласників, активного прояву власної громадянської позиції. При цьому важливо, щоб цей досвід був забарвлений глибокими емоційними переживаннями. Отже, завершальним етапом становлення громадянського самоусвідомлення є участь особистості у громадській діяльності та

Невід'ємною складовою шкільної освіти та виховання є освітня галузь "Художня культура". Вона покликана залучати школярів до скарбниці світового та національного мистецтва, забезпечити формування світогляду, творчого потенціалу молоді. Адже від розвитку образного мислення, естетичних переконань, від рівня свідомості залежить становлення молоді формуються громадян незалежної Української держави.

Поведінка учнів, культура праці, творчості, співжиття обумовлюється не тільки їх розумінням, а й ставленням до світу, естетичними ідеалами та рівнем моральних критеріїв. Все це складає емоційно-почуттєвий зміст громадянської самосвідомості і формується специфічними елементами художньої культури, що входять в систему засобів національної системи виховання. Глибокі етнічні традиції і образність народного мистецтва є животворним джерелом для процесу формування свідомого громадянина.

В проекті державного стандарту "Художня культура", розробленому у Міністерстві освіти України групою науковців, закладено принцип осмислення школярами непересічності загальнолюдських художніх цінностей, унікальності спадщини кожного культурного регіону світу та високої суспільно-творчої місії української художньої культури. Результат опанування даної галузі у старшій школі передбачає формування ціннісних орієнтацій учнів, становлення критеріїв власного вибору. Адже мистецтво має здатність викликати певні емоції, стан духовного піднесення, за допомогою якого ефективніше засвоюються знання, норми, цінності, традиції, що стають внутрішнім імпульсом думок та вчинків, змістом діяльності людини. Організувавши почуття учнів, можна досягти формування у них високих громадянських якостей на основі засвоєння загальнолюдських цінностей. У цьому виявляється ціннісно-орієнтаційна сторона мистецтва. У мистецтві суспільні ідеї зливаються з естетичними у нероздільну єдність, котра має унікальні можливості впливу на особистість старшокласника та формування його громадянської самосвідомості.

Найважливішою метою діяльності загальноосвітньої школи є забезпечення такої надзвичайно важливої для держави соціокультурної функції, як становлення світогляду учнів, тобто засвоєння людського досвіду, закладеного в загальнолюдській та національній культурі.